Q. D. T. O. M. B. V.

DISSERTATIO INAVGVRALIS MEDICA

DE

MORBO CASTRENSI EPIDEMICO

AB INITIO VERIS ANNI MDCC XXXIV. AD ANNVM VSQVE MDCCXXXV. IN CASTRIS AD RHENVM ET IN VICINIIS GRASSATO

QVAM

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO

DN. GVILIELMO HENRICO

SAXONIAE IVLIACI CLIVIAE MONTIVM ANGARIAE ET WESTPHALIAE DVCE COMITE SAYNAE ET WITGENSTEINII ET RELIQVA

PRAESIDE

PRORECTORE MAGNIFICO

DOMINO

SIMONE PAVLO HILSCHERO

MEDICINAE DOCTORE THEORETICES PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO SERENISSIMIQVE DVCIS SAXO-GOTHANI ET ALTENBVRGICI CONSILIARIO AVLICO GRAVISSIMO

PATRONO PRAECEPTORE AC PROMOTORE

OMNI PIETATIS CVLTV PROSEQVENDO

PRO LICENTIA

SVMMOS IN ARTE MEDICA HONORES IVRA AC PRIVILEGIA DOCTORALIA LEGITIME MORE MAIORVM CONSEQVENDI

PLACIDAE ERVDITORVM DISQVISITIONI SVBMITTIT

AVCTOR ET RESPONDENS

CHRISTOPHORVS FERDINANDVS HOELDER,

WVRTEMBERGICO - STVTTGARDIANVS.

AD DIEM IANVARII M DCC XXXVI.

HORIS LOCOQVE CONSVETIS.

I. N. I.

§. I.

Orbus, cujus disquisitionem loco dissertationis inauguralis, annuente summo Numine, persequi suscipimus, initium in plurimis sumsit tussi & coryza, quos affectus, tanquam Symptomata leviora visa, dum patiens neglexit, sequutus est levis horror, seu horripilatio, quam excepit calor vehemens, & intensus capitis dolor, atque hæc symptomata fere ordinarie circa vesperam se exeruerunt. Similes paroxysmi robustos, post primam invasionem, corporis refrigerationem non vitantes, altera, tertiave vice, afflixerunt, quotidie, vel alternatim, tertio quovis die, adeo, ut febrem intermittentem mentitus sit morbus, antequam febris continuæ signa certiora evaserunt; Quamprimum vero sub febris intermittentis larva ludere desiit morbus, eundem omnia febris continuæ concomitabantur symptomata ordinaria, si excipias urinam, quæ constanter vel sanæ similis, vel colore atque contentis cerevisiæ dilutiori, quam albam vocant, respondens, & sedimentum farinaceum deponens, observata fuit. Tussis humida, sine remissione, per totum morbi decursum continuavit. Delirium inprimis in plethoricis,

ricis, vel justo calidiore regimine agitatis, circa quartum, a prima morbi invasione, diem, accessit. Alios purpura, alios petechiæ, cum vel sine parotidibus afflixerunt. In quibusdam accedebant hæmorrhagiæ narium, & hoc cum ευφοϱια fiebat: In aliis quarto, vel septimo die diarrhoea critica totum morbum solvit. Alios, sanitate bona gavisos, mox & in instanti quasi, horrore, vagabundo tamen, invasit morbus, cum pandiculationibus, atque crebrioribus oscitationibus, doloribus dorsi, æstu subsequente intensissimo, viribus simul summe prostratis, atque appetitu valde dejecto. Die septimo, vel nono, eruperunt exanthemata miliaria, vel morsibus pulicum similia, seu petechiæ, cum anxietatibus, inquietudine, deliriis, & ex ita decumbentibus vix unus aut alter evasit. Cum hic morbus Argentorati grassaretur, uni ægrotorum in summa macularum eruptione, atque exæstuante corpore, pro alvi duritie emollienda, ab obstetrice quadam oblatus est clyster, ex aqua pluviali & butyro absque ullo sale confectus, qui multum juvaminis præstitit, alvo enim soluta, evanuerunt graviora symptomata, atque ægrotus, mentis suæ compos iterum redditur, melius se habere coepit, mortisque faucibus ereptus est. Vid. *Commercii litterarii Norimb A. 1735. Hebdom. VIII. p. 59.* Ibidem mentio facta est de simili casu in femina, quæ, assumto clystere, levamen sensit vix credibile cum diaphoresi optime secuta, & symptomatibus funestis plane suppressis, ut tandem bene se habuerit ægrota. Clarissimus D. D. IOH. GEORG. HENR. KRAMER, copiarum Cæsarearum ad Rhenum Proto - Medicus, observavit in demortuorum corporibus glandulas mesenterii infarctas, quas diarrhoeæ illius criticæ causam manifestare credit. Vid. ejus Schediasma, vernacula lingua consignatum, quod inscripsit *Consilium Medicum de morbo castrensi epidemico Anni 1734. & 1735.*

§. II.

Ex phænomenis (§. I.) recensitis clare intelligi potest, in morbo illo sanguinem & serum se invicem nec quantitate, nec qualitate, temperare, sed sanguinis & seri, atque

par-

partium, eosdem humores vitales constituentium, proportionem esse vitiatam. Lympha enim, si naturali gauderet constitutione, & qualitate conveniente, illius circulatio non ita impediretur, ut ad cavitatem narium & pulmonum fieret congestio, & tunicam nerveam, quæ asperam arteriam & bronchia intus investit, irritaret, atque exspiratio impetuosa, seu vehemens aeris cum humore expulsio, h. e. tussis humida, fieret; Nec horror, vel horripilatio sequeretur, nisi visciditas seri, partesque acidæ immersæ, M. S concentrationem efficerent. Dum vero calor intensus horripilationem excipit, partes salino-sulphureæ volatiles, verbo biliosæ, in sanguine eminere debent, quæ, motu tandem subjugatis illis viscidioribus & acidis particulis, M. S. rarefactionem & æstum majorem efficiunt. Quia etiam in superficie cutis vel maculæ morsibus pulicum similes, vel pustulæ, ad instar granorum miliarium, vel rubræ, vel albicantes, se ostendunt, sive sanguinem biliosum acrem, qui crispaturam fibrillis infert, sive serum viscidum acre, in extremitatibus vasorum subcutaneorum, stasin concipere, non tam suspicio, quam potius certitudo erit. Porro cum hic morbus ab initio sæpe mitiora & leviora habeat symptomata, tametsi postmodum gravitas ejus cum ægrotantium internecione pateat, ac se occultet, dum sub febris intermittentis larva ludere incipit, vel dum, statim in principio, sanitate satis bona gavisos, impetu inopinato prosternit, atque vim majorem exerit, imo robustiores ab eo facile internecioni dantur, ex his morbi malignitas satis manifesta est. Præter allegata malignitatis signa, cum etiam inæqualitas in symptomatibus characterem malignitatis perpetuum constituat, malignitatem hujus morbi admodum prodit urina per totum morbi decursum in multis sanorum urinæ similis, calore tamen intensissimo existente, ubi potius urina biliosa, & magis tincta esse deberet. Terminatur etiam hic morbus brevi, vel ad salutem, vel ad mortem. Ex quibus cognoscere licet, particulas illas, proportionem M. S. perturbantes, & vitiosam reddentes, esse inæquales, h. e. tales, quæ non

 diu

diu in illa permanere possunt, sed ex illa aut brevi separandæ sunt, aut lethiferam humorum vitalium atque spirituum destructionem inferunt,

§. III.

Morbus itaque, cujus extantiora symptomata (§. I.) allegata sunt, est febris maligna catarrhalis epidemica, ab erroribus diætæ in castris ortum habens, & per contagium plures corripiens.

§. IV.

Quemadmodum febrium omnium propria & genuina sedes, seu subjectum principale est M. S. ita etiam hujus febris subjectum principale illa existit. Nam intuitu M. S. in toto intemperies adesse dicitur, quæ a constitutione M. S. præternaturali, seu proportione inconveniente dependet (§. II.) Ex citato etiam paragrapho cognosci potest, in hac febre (§. I. III.) totius M. S. hoc est, & sanguinis & seri proportionem vitiatam esse, ita, ut in sanguine vitiose emineant particulæ salinæ, sulphureæ, volatiles rarefactivæ, acres & inæquales, in sero vero partes acidæ, acres & destructivæ, cum viscido commixtæ.

§. V.

Si omnis intemperiei causa immediata est M. S. proportio vitiata, (per principia pathalog.) sequitur, quod etiam nostri morbi, tanquam intemperiei calidæ universalis & inæqualis (§. II. III.) causa immediata sit M. S. proportio vitiata. Quia vero non omnis vitiosa M. S. proportio hanc febrim efficit, ut hujus causam immediatam specialius indicemus, non dubitamus asserere, hic causam immediatam esse proportionem M. S. ita vitiatam, ut in sanguine particulæ salino-sulphureæ volatiles rarefactivæ, acres & inæquales, verbo biliosæ acres, in sero vero partes acidæ acres, & destructivæ, una cum viscido, emineant (§. II. IV.)

§. VI.

Particulæ igitur dictæ, vitiose in M. S. eminentes, dum eam vitiosam M. S. proportionem, ex qua noster morbus

bus immediate oritur, constituunt (§. V.) sunt ejus causa mediata proximior.

§. VII.

Ad febrim hanc efficiendam, remote quidem, concurrunt res naturales, non naturales, & præternaturales; sed quod concernit res naturales, ex hujus febris malignitate & contagio facile cognoscitur, nullum temperamentum, nullum sexum, nullum habitum corporis, illa immunem esse. Magis tamen ad illam disponit temperamentum sanguineum, cholericum, & sanguineo-cholericum, tum ob errores graviores, qui in his temperamentis facile admittuntur, tum ob partes biliosas, quæ in iisdem facile augmentum vitiosum capiunt, quia secundum naturam magis eminent. Sexus virilis magis obnoxius est huic malo, partim quia in illo particulæ sanguineæ activiores & biliosæ eminent, & seorsæ, in relatione ad sexum sequiorem, deficiunt, partim quia ille sexus enormiores in diæta errores perpetrat. Cum etiam hoc frequentissime fiat in ætate media, seu consistente, M. S. ad rarefactionem majorem jam dum habili existente, propterea hæc ætas frequentius ista febre tentatur. Ratione vitæ generis, vitam castrensem ad hoc malum multum conferre, nemo temere negabit, perpendens, quod necessitas, ceu admodum durum telum, sæpenumero urgeat milites, ut enormes diætæ errores perpetrent. E. g. quando corpus suum tempore diurno ab æstu & laboribus gravioribus fatigatum, noctu contra frigus munire non possunt, quando vel fame tentantur, vel alimenta, vitiosa qualitate peccantia, ut panem mucidum, carnem putrescentem, fructus immaturos, potum putridum assumere debent. Tandem ex rebus naturalibus huc etiam pertinet dispositio hereditaria, hoc tamen sensu, ut proclivitas ad febres in genere a parentibus ad infantes translata sit.

§. VIII.

Ex rebus non naturalibus, si una res in hoc morbo excitando præ aliis efficax est, sane illa est aer, ob hujus enim vitiosam conditionem, cuidam regioni ad tempus commu-

communem, morbus epidemicus, & in ſpecie etiam noſtra febris oriri poteſt. Si enim per tempus aliquod aer calidus & humidus exiſtat, is calore M. S. magis rarefacit, & facit, ut partes ſalino-ſulphureæ volatiles, verbo bilioſæ, evolvantur magis & acuantur, dum vero una humidus nimis exiſtit, tranſpirationem inſenſibilem, adeoque illarum partium, vitioſe in M. S. eminentium, excretionem impedit, unde illæ accumulantur in corpore, & proportionem M. S. vitioſam reddunt. Solet vero aer ordinarie humidior eſſe in locis, ubi multæ dantur aquæ, unde copioſæ exundationes ad aerem juſto humidiorem multum conferunt. Nobis etiam non monentibus conſtabit, temporibus anni valde pluvioſis aerem nimis humidum exiſtere. Cum itaque teſtantibus novellis, & aliis fidis relationibus ab anno 1734. non ſolum multi menſes in locis Rheno finitimis pluvioſi transacti fuerint, ſed etiam valde frequentes fuerint Rheni exundationes, ab anno 1734. ad annum 1735. circa Rhenum & loca finitima noſter morbus valde graſſatus eſt: Sicut etiam anno 1712, dum hujus æque ac anni 1734. decurſus pluvioſus, & copioſæ Rheni exundationes, exiſtebant, ſimilis epidemica copias ad Rhenum eductas, atque cumprimis Hasſiacas, invaſit, quæ in reditu Gieſſam pari labe infecerunt, vid. *Commercii litterarii Norimberg. A. 1735. Hebd. V. p. 33.* Multum etiam ad hujus febris generaionem facit ea aeris inæqualitas, qua is tempore diurno valde æſtuoſus, nocturno vero tempore frigidus exiſtit. Aere enim æſtuoſo & fervidiore evolvuntur magis & acuuntur partes bilioſæ, ſed ſubſequo frigore, ob tranſpirationem inſenſibilem impeditam, retinentur, & dum hac ratione vitioſe accumulantur in corpore, reliquis præſertim cauſis concurrentibus, M. S. proportionem ita vitiatam reddere posſunt, ut hæc febris oriatur. Inter vitioſas aeris qualitates, noſtro morbo occaſionem præbentes, etiam referenda venit ea conditio, qua aer particulis putridis eſt repletus, qualis exiſtit circa loca paludoſa, vel ubi multi homines ſtragem pasſi ſunt, eorumque cadavera tempore minus juſto terræ

ſunt

ſunt mandata. Talis enim aer, quatenus humidus & uliginoſus eſt, tranſpirationem inſenſibilem impedit, adhuc vero magis nocet, dum eum inſpirare debent homines: tunc enim particulæ putrilaginoſæ cum M. S. commiſcentur, & vitioſam ejus reſolutionem, ſeu motum inteſtinum ad deſtructionem corporis vergentem, efficere valent.

§. IX.

Alimenta ſi peccent in defectu, partes gelatinoſæ, alias acriores temperantes, & partes activiores involventes, ne illæ motum nimium ſuſcipiant, non reſtituuntur, ergo in apricum prodeunt, & vitioſe in M. S. eminent partes acriores. Cibi ſi nimia ingurgitentur quantitate, tunc nec menſtruum, nec calor, nec vires ventriculi illis ſufficienter reſolvendis ſufficiunt, ergo ex illis generantur cruditates, quæ pro alimentorum aſſumtorum qualitate, ſunt vel bilioſæ, vel pituitoſæ, vel acidæ, vel nidoroſæ, quæ tantum abeſt, ut inſtaurent humores vitales, & partes gelatinoſas nutritias, partesque temperantes blandas reſtituant, ut potius partibus recrementitiis M. S. conſpurcent, atque ejus proportionem naturalem vitioſe mutent. Si alimenta acrimoniam fermentativam in receſſu habentia, ut melones, omnisque generis fructus horrei, copioſe aſſumantur, vel alimenta rancida & putrida, ut ex farina nimis vetuſta parata, panis mucidus, caro putreſcens, vel præ fame, vel ex errore, tunc partium illarum deſtructivarum, quæ noſtrum morbum inducunt (§. V.) in M. S. proventui larga occaſio datur.

§. X.

Potus immodica quantitate aſſumtus, cruditates generando, etiam aliquid ad hunc morbum conferre poteſt, magis tamen, ſi qualitate peccet. Sic valde nocet potus non defaecatus, & potus putridus: nam ejusmodi potus particulas recrementitias, imo vitioſam in M. S. fermentationem efficientes, corpori infert. Potus nimis ſpirituoſus, ut vinum generoſum, ſpiritus vini, ſi immodica hauriatur quantitate, partes bilioſas & activiores in M. S. hinc rare-

factionem & calorem ejus nimis augendo, ſerum vero temperans diſſipando, quemadmodum potus temperatus deficiens, non reſtituendo ſerum, motu & excretionibus abſumtum, huic quoque febri occaſionem dare poteſt concurrente præſertim ſtatu aeris frigidori. Potus nimis frigidus, ſi ſtatim poſt motum vehementiorem, & corporis exæſtuationem ingurgitetur, dum vaſa oeſophagi, aſperæ arteriæ, partiumque oeſophago vicinarum, frigore conſtringuntur, ſecretiones & excretiones, quæ in his partibus ſecundum naturam fieri debebant, intercipiuntur, cumprimis tranſpiratio in pulmonibus protinus impeditur, ergo quæ motu majore, & corporis exæſtuatione, evolutæ & exagitatæ erant partes acriores, retinentur, &, ſi vel levis diſpoſitio ad earum abundantiam adſit, proportionem M. S. adeo vitioſam reddere queunt, ut noſtra ſequatur febris.

§. XI.

Motus in militari vita non facile in defectu peccat, ſi vero hoc contingat, poteſt idem efficere, ut non ſecernantur, nec rite excernantur illæ particulæ, quæ in M. S. eminentes, cauſam noſtri morbi mediatam proximiorem conſtituunt. (§. V.) Motus vero nimius ſeri blandi disſipationem, partium vero in ſanguine activiorum, bilioſarum acrium, evolutionem & exagitationem præſtat. Somnus, ſi modum excederet, ſimilem, ac motus in defectu peccans, licet majore gradu, effectum præſtaret. Vigiliæ immodicæ, quemadmodum motus in exceſſu peccans, ſiccando, ſeu ſerum blandum disſipando, & partes bilioſas acuendo, ad hanc quoque febrem multum conferunt.

§. XII.

Animi pathemata, ſpiritus & humores exagitantia, ut ira, excandeſcentia, partium bilioſarum acrium evolutionem & motum majorem, ſeroſarum vero temperantium abſumtionem, efficiendo; Animi affectus, ſpiritus & humores concentrantes, veluti moeror, triſtitia, curæ, timor, terror, ſecretiones & excretiones debitas impediendo, adhuc

aliis

aliis rebus non naturalibus, vel causis occasionalibus, conspirantibus, M. S. proportionem ita vitiare possunt, ut hæc febris suboriatur.

§. XIII.

Ad retinenda pertinent nimiæ in laboribus castrensibus sudationes, quibus serum blandum nimis absumitur, partes vero M. S. acriores magis evolvuntur. Ad excernenda spectat alvus adstricta, ubi partium acrium excretio, quæ cum alvi depositione fieri debebat, non fit debita ratione, ergo per oscula vasorum, ad parietes intestinorum constituta, absorbentur quædam, & ad M. S. regurgitant, unde, ob harum retentionem, earundem accumulatio fit: ut ita etiam hæc excretio suppressa quidpiam ad hujus febris generationem conferre possit, si aliæ causæ concurrant.

§. XIV.

Ex rebus præternaturalibus causa quidem remotior, valde vero efficax est contagium. Quando enim mediante aëre â corporibus jam afflictis exhalationes sulphureo-salinæ nocivæ in corpora, vel leviter disposita, transferuntur, M. S. protinus eam vitiosam proportionem assumit, ex qua simile malum sequitur. Atque talis transitus effluviorum morbosorum specificorum ex uno corpore morboso in corpora sana admodum facilis ac frequens est inter milites, quia hi in tentoriis & hypocaustis, dum hibernant, gregatim vitam degunt, sibique invicem accumbunt, ideoque etiam contagium ad propagationem nostræ febris epidemiæ admodum multum contulit. Cacochymia biliosa, & atrabilaria, inprimis, si ex hac ratione impura corpora erroribus diæræ inconsiderate indulgeant, ad febres malignas, & ex his ad illam etiam febrem, quam brevibus hic investigamus, non parum faciunt. Porro ex rebus præternaturalibus huc pertinet scorbutus: in hoc enim, cum jamdum magna ad putrilaginem humorum dispositio adsit, erroribus diætæ admisfis, de quibus supra (§. VIII. IX. X. XI. XII. & XIII.) dictum fuit, vel contagio morboso præsenti facile

 præ-

præternaturalis illa M. S. conſtitutio, quæ hujus febris cauſa immediata exiſtit, (§. V.) ſequitur.

§. XV.

Effectus hujus febris ſunt ſymptomata, quæcunque ex cauſa ejusdem immediata posſibilia concipi queunt, unde nec illos omnes annotarunt medici caſtrenſes, ex quorum ſcriptis & relationibus hujus morbi hiſtoriam, (§. I.) deſcriptam, deſumſimus, neque noſtri inſtituti eſt, illos omnes & ſingulos pertractare; potiorum tamen habebimus rationem, quia in Diagnoſi & Prognoſi ſunt magni uſus.

§. XVI.

Cum cauſa hujus febris immediata ſit proportio M. S. ita vitiata, ut in ſanguine particulæ ſalino - ſulphureæ volatiles rarefactivæ, acres & inæquales, in ſero autem partes acidæ, acres & deſtructivæ una cum viſcido emineant: (§. V.) ideo ſalium in ſulphur major actio hujus reſolutionem majorem, & copioſiorem particularum ignearum evolutionem & commotionem efficit, quapropter non poteſt non in univerſo corpore intemperies calida, ſeu calor omnem naturalem excedens, oriri. Dum vero adhuc in ſero partes viſcidæ ſanguinis partes activiores involvere, atque illis immerſæ acidæ bilioſas figere, adeoque concentrationem M. S. efficere poſſunt, motus humorum inæqualis, e. g. lymphæ ad cavitatem quandam affluxus major, refluxus vero minor, verbo defluxus, fit, unde affectus catarrhales, ut coryza, & tusſis oriuntur, & magis calor deprimitur, ſeu horripilatio ſentitur. Quia vero motu M. S. continuo viſcidum illud ſucceſſive reſolvitur, & tandem a compedibus ſuis liberantur particulæ ſanguinis activiores, & bilioſæ, hæ magis magisque eminere incipiunt, partesque acidas ſuperant, unde rarefactio M. S. major, intenſusque ſequitur calor, dum vero ſanguis ita rarefactus, & una bilioſus acris exiſtens, meninges cerebri tendit & vellicat, dolor capitis percipitur, & generatim in quibuscunque partibus nervoſis & valde ſenſibilibus ſanguis ita conſtitutus tenſionem & vellicationem moleſtam præſtat, dolor oritur, unde etiam alii,

hac febre correpti, de dolore dorſi conqueruntur. Dum etiam ſanguis acrior cor & vaſa arterioſa irritat, & ad contractionem citatiorem ſtimulat, non poteſt non cordis & arteriarum pulſus citatior fieri. Ob nimis rarefactum ſanguinem in pulmonibus, ſolet etiam reſpiratio ſublimis eſſe, hinc etiam anxietates præcordiales affligunt ita affectos. Quando M. S. partes acriores ad peripheriam corporis propulſæ, ob acrimoniam ſuam criſpaturam fibrillis inferunt, & in vaſis ſubcutaneis ſubſiſtunt, tunc, ſi illæ ſunt partes acriores ſanguinis, vel maculæ, pulicum morſibus ſimiles, quas Petechias vocant, vel puſtulæ, ad inſtar granorum milii, imo his admodum ſæpe minores, ſed rubicundæ, oriuntur; ſin vero partes acriores, in ſuperficie corporis ſubſiſtentes, ſint partes ſeri, tunc inde orta exanthemata miliaria albicantem exhibent colorem, & ad inſtar perlarum minimarum ut plurimum apparent. Exanthemata illa miliaria, ſive ſint rubicunda, ſive albicantia, uno nomine vocari ſolent purpura. Dum ante horum exanthematum eruptionem genus nervoſum a partibus illis acrioribus, in M. S. hærentibus, valde irritatur, aliquando præcedunt motus convulſivi. Hi etiam, ſi M. S. acrimonia nimia ſit, imo magis ad illius deſtructionem tendat, poſt exanthematum eruptionem durant, & tandem extremos labores in ita afflictis conſtituunt. Ob irregularem ſpirituum motum, quem major M. S. intemperies efficit, ſæpe etiam deliria accedunt. Si ex M. S humor viſcidus & acris decubitum faciat ad glandulas parotides, oriuntur in his tumores, qui a ſubjecto ſimilem etiam denominationem habent, ſeu parotides vocantur. Si per ductum cholodoctum, & pancreaticum, atque per glandulas inteſtinorum ad horum canalem humores vitioſi confluant, ibique ſtimulum ad crebriores alvi excretiones præſtent, diarrhoea oritur.

§. XVII.

Signa morbi noſtri conſtituunt & effectus ejusdem, & cauſæ prægreſſæ manifeſtiores. Effectus, de quibus parrgrapho præcedente dictum fuit, ſequenti ſeſe excipiunt

 ordi-

ordine. Primo ſentitur affectus catarrhalis, conſiſtens in tusſi & coryza, eum ſequitur horripilatio, hanc excipit calor intenſus, hunc comitantur capitis, dorſique dolores; & hæc ſymptomata in quibusdam repetitis vicibus; adeoque diverſis paroxyſmis affligunt, ut ſubinde hic morbus in principio intermittentis fabulam ludat, ſed, quo magis augmentum capit, eo magis intenditur, & continuus fit calor, pulſus eſt celer, doloresque cum accedentibus anxietatibus præcordialibus, inquietudine & vigiliis, urgent. Circa diem quartum accedere ſolet delirium, ſuperveniunt interdum motus convulſivi, ſeptimo vero, vel nono die ſe oſtendunt petechiæ, vel exanthemata miliaria, atque circa idem tempus ſe exerunt parotides. Quidam minorem hujus morbi impetum ſentiunt, & brevi liberantur, accedente vel hæmorrhagia narium largiore, vel diarrhoea. His tanquam effectibus hujus morbi ordinariis ſi conjungantur, quæ ratione cauſarum manifeſtiorum, ut contagii, vitæ militaris, ſtatus aeris frigidioris & humidioris, vel modo calidi modo frigidi, aliorumque momentorum in §. §. antecedentibus expoſita fuere, de hujus morbi præſentia magis certi reddimur.

§. XVIII.

Quod attinet ſtatum futurum, ut omnis febris maligna eſt valde periculoſa, ita etiam hæc febris inſidias vitæ ſtruit, & ideo eo magis timenda eſt internecio, quo minus circumſtantiæ in caſtris degentium permittunt, ut ſemper ſatis commode medendi ac vivendi præcepta obſervari posſint. Lethalitas vero cognoſcitur facile ex ſymptomatibus gravioribus ſupervenientibus, viribus tamen fatiscentibus, pulſu debiliori & magis inæquali fiente. Periculoſa ſymptomata ſunt exanthematum retroceſſus, reſpiratio difficilis, anxietates ſummæ, frigus extremorum, ſingultus, deliria vehementiora, urina tamen magis aquea exiſtente, motus convulſivi graviores, & tandem lipothymiæ una cum ſudore frigido, in his vel illis partibus copioſe erumpente. Sin vero pulſus per totum morbi decurſum bonum robur oſtendat,

dat, nec inæqualitas adſit, abſentibus ſymptomatibus gravioribus: ſi ægri ſint magis quieti, ut etiam per intervalla dormiant, ſi reſpiratio magis ſit libera, ſi, ſignis coctionis in urina prægresſis, die critico ſudor copioſus, vel hæmorrhagia narium largior, vel diarrhoea accedat, ſymptomatibus mox miteſcentibus, vel ſi ſtatim poſt exanthematum eruptionem deliria, motusque convulſivi, aliaque ſymptomata graviora, remittant, nec retrocedant exanthemata, donec, termino ſtato abſoluto, evaneſcant, ſed tunc vires naturales recuperentur, de ſalute ægroti omnimode ſperare licet. Quod attinet ad tempus eventus, experientia ſuo probat calculo, intra XIV. dies judicari hanc febrem ſub bonis vel malis ſignis. Modus eventus ad ſalutem conſiſtit in ſeparatione particularum, hujus febris cauſam mediatam proximiorem conſtituentium, ſive hoc fiat ſucceſſive, per tranſpirationem inſenſibilem adhibitis medicamentis debitis, ſive per criſin perfectam, quando die critico, ſignis coctionis prægresſis, excretio quædam largior cum ευφορια contingit; vel per criſin imperfectam, eruptione exanthematum, poſtea omnibus ſymptomatibus ſuccesſive evaneſcentibus. Ad mortem vero omnia tendunt reſolutione & deſtructione ſpirituum & humorum vitalium, quando nec naturæ viribus, nec arte medica partium illarum vitioſarum & inæqualium eliminatio obtineri poteſt.

§. XIX.

Cum omnis curatio in remotione cauſæ mediatæ proximioris conſiſtat, & noſtri morbi cauſa mediata proximior ſint in ſanguine eminentes particulæ ſalino-ſulphureæ volatiles rarefactivæ, acres & inæquales, & in ſero partes acidæ, acres & deſtructivæ una cum viſcido eminentes: (§. V. & VI.) propterea partes illæ acres viſcidæ & deſtructivæ, in M. S. hærentes eliminandæ, partes vero temperantes reſtaurandæ ſunt. Illæ vero, etiamſi eliminentur cum de novo in M. S. proveniant, ſi non cauſa fovens tollatur, hæc quoque remo-

removenda erit. Porro cum hæc febris, utpote admodum maligna, vires valde prosternat, taliaque symptomata foveat, quæ illas magis consumunt, vires sunt conservandæ, & restaurandæ, atque symptomata urgentia mitiganda. His itaque indicationibus tota innititur hujus febris curatio.

§. XX.

Partes acres viscidæ, & destructivæ in M. S. hærentes optime eliminantur per diaphoretica. Diaphoresis enim est blanda evacuatio, qua particulæ vitiosæ, in M. S. hærentes, educuntur, vires vero non consumuntur. Cum antem hæc febris sit acuta, in omnibus vero acutis febribus prima & ultima medicamenta esse debeant bezoardica & diaphoretica: ideo & in hac febri valde erunt proficua. Inter hæc vero sunt alia volatilia, alia media, alia fixa, quæ inter omnia, pro symptomatum conditione, selectus est instituendus. Tutissima semper sunt bezoardica media, cum fixioribus interpositis. Ex mediis est ℞. bezoard. B. Wedelii. ess. balsamica Slevogt. essent. Serpentar. Virg. scordii essent. alexiph. Stahlii. Ex fixioribus sunt lap. ♋ ppt. chel. ♋ ppt. corall. alb. mat. perlar. ppt. ♁ diaphoret. bezoard. miner. Ex quibus lege artis componuntur pulveres bezoardici, &, pro re nata, additur ♁ contrayervæ, ♁ Spin. viper. Ital. Solent alias ad pulveres bezoardicos etiam recipi boli & terræ sigillatæ, ut terra lemnia: hæc vero cum ad adstringentium classem suo modo pertineant & sic excretionem materiæ peccantis aliquando impedivisse observata sint, hic consultius omittuntur. Nam ex iis, quæ (§. I.) annotavimus, patet, morbum nostrum sæpe solvi diarrhoea critica, hanc vero salutarem excretionem terrea illa adstringentia facile impedire possunt. Bezoardica volatilia non habent locum, nisi eo tempore, quo motus M. S. ad particularum illarum acrium, viscidarum, & destructivarum secretionem deficiens observatur; unde exanthematibus non rite erumpentibus, vel post eruptionem retrocedentibus, Liq. C. C. succinat. modica dosi propinatus, sæpe egregii

gregii est usus. Sed tali medicamento non temere est continuandum, cessante enim indicante, cessare debet indicatum (per principia methodi medendi.)

§. XXI.

Uti inconsiderate ageret Medicus, si quodvis ex bezoardicis compositum prostans adhiberet, ita etiam prudentiæ regulas impugnaret, si non in præscribendis medicamentis ad omnes, quæcunque sive per relationem ægrorum & adstantium, sive per ratiocinationem, ipsi innotescunt, circumstantias, & selectum & compositionem medicamentorum dirigeret. Quare remedia, de quibus paragrapho præcedente, pro instituti ratione, brevibus diximus, nec omnia promiscue, nec sola commendamus, sed circa ea 1.) monemus, & temperamenti, habitus corporis, & reliquæ corporis constitutionis, rationem habendam esse. Iis enim, qui cholerico gaudent temperamento, & habitu corporis graciliori præditi sunt, item in plethoricis, vel cacochymia biliosa, aut scorbuto calido laborantibus, non, nisi summa urgente necessitate, bezoardica volatilia danda sunt: immo media ipsa in parciori dosi sunt exhibenda. 2.) Medicamenta, paragrapho præcedente exemplorum gratia recensita, nunquam sola propinari debent, sed iis addenda sunt alia, pro specialissimarum indicationum conditione. Sic nec tinctura bezoardica, nec essentia balsamica Slevogtii, sola, nec pulveres, ex supra allegatis simplicibus compositi, soli adhibendi sunt, sed semper addi debent alia; symptomatibus præsentibus, vel removendis, vel mitigandis, satisfacientia. e. g. quia in principio hujus febris urgere solet tussis & coryza, prodest mixtura ex tinctura bezoardica Wedelii, vel essent. balsam. Slev. serpentar. Virgin. elixir. pectoral. Wedel. & essent. succin. vel essent. mastich. cum 🜄 serpilli citrati parata: acida vero, ut ex his est M̶Ra S. præsertim non rectificata, & quæ alias bezoardicis liquidis jungi solent, ob tussim, hic vel omittenda, vel admodum parca dosi cum reliquis miscenda sunt. Pulvis posset com-

 poni

poni ex chel. ♋. ppt. mandib. luc. pisc. ♁ diaphoret. ♁ rad. contrayerv. glyzyrrh. succin. alb. ppt. Simul atque vero calor fit intensus & vitiosa M. S. rarefactio ex doloribus capitis, dorsi, & respiratione sublimi, cognoscitur, pulveribus bezoardicis jungenda sunt, pro re nata, in subquadrupla, vel subtripla proportione, salia media, ut arcan. duplicat. Mynsichti. ⊕. depuratiss. ♀r. ⊖lat. Tachenii. Accedentibus convulsionibus & deliriis addi debet specific. cephal. Michaelis. Bezoardicis, tam mediis, quam fixioribus, etiam, refracta quantitate, addi possunt opiata. Aliquando enim nimia acrimonia, in M. S. præsens, vasa excretoria constringit, quo minus illius separatio, multo minus excretio decens succedat, & hoc in casu, magis tamen agrypnia, atque doloribus urgentibus, opiata, prudenter adhibita, bene se gerunt. Sic ℞æ bezoardicæ & balsamicæ, ex supra laudatis compositæ, ℥ß gutt. VI. laudani opiati liquidi, seu essent. opii, addi possunt. Pulveris bezoardici dosibus VI. seu ʒij laudani opiati sicci, vel quod melius est, theriacæ cœlestis Wedelii gr. j. addi potest.

§. XXII.

Cum longa experientia confirmatum sit, omnis generis aquea acrimoniam diluere atque temperare, ita etiam per talia in nostra febri partes M. S. temperantes restituuntur. Ex illis vero optima sunt aquæ destillatæ temperatiores, ut ▽ ℞t. scorzon. scord. flor. galeg. fl. til. ceras. nigr. rub. idæi. Tales aquæ loco vehiculi egregie inserviunt pulveribus assumendis. Hinc etiam potiones, lege artis præscriptæ, valde prosunt, ubi aliquot aquæ destillatæ eligi possunt & conjunctim ad ℥vi præscribi, in his solvi potest cujusdam extracti e. gr. extr. Scorzon. vel scord. vel scabios. ℈ß. & addi ♁ bezoard. ʒß. cujusdam syrupi e. g. syrupi acetositat. citr. vel papav. rh. vel granor. Kerm. ℥ß. De ejusmodi potiuncula singulis dimidiis horis, agitatione vasis prægressa, potest cochlear unum propinari. Ita diaphoresis bene succedit, & serum blandum restituitur. Partes

tes temperantes M. S. reſtituuntur etiam per potum temperatiorem ſ. q. aſſumtum. Sic cerevifia defecata & temperatior ſ. q. concedi debet. Exæſtuante vero corpore, dolore capitis, & rarefactionibus M. S. magis urgentibus, cerevifiæ addi debet vel clyſſus ℥ij, vel R. fl. papav. rhoead. vel R. fl. bellid. ubi cerevifiæ menſuræ uni gt. XXX. inſtillari poſſunt. Valde etiam prodeſt decoctum hordei cum ſcorzon. & raſ. C. C. vel eboris.

§. XXIII.

Partes temperantes adhuc magis reſtaurant aquea, partes ſulphureas temperatiores in ſe continentia, verbo aquea ſulphurea, ut emulſiones ex ſem. 5. frig. maj. ſem. aquileg. card. ben. paeon. papav. alb. ex amygdalis dulcibus & aqua ſcorzon. chærefol. card. ben. borrag. bugloſſ. ceras. nigr. fl. ſambuc. roſar. paratæ.

§. XXIV.

Quod attinet ad cauſam foventem hujus febris, plethora ſæpe in cauſa eſt, ut hac febre afflicti gravius decumbant. Si itaque plethoricum noſtra invadat febris, ſtatim in principio, antequam ad augmentum progreditur morbus & vires nondum deficiunt, V. S. inſtituenda eſt. Nunquam autem in ulla febri maligna tale eligendum eſt remedium, ſi ſanguis non abundet, vel etiamſi abundet, febris tamen jam in augmento ſit conſtituta, viriumque nimius defectus adſit. In ſtatu tamen faucium anginoſo V. S. ſub lingua admitti poteſt: cum parcior evenire ſoleat.

§. XXV.

Cacochymia, ſive biliofa, ſive atrabilaria, præſente, & erroribus in diæta prægresſis, vomitorium, vel blandum purgans, ſtatim in principio adhibitum, magnum juvamen affert, inprimis, ſi aſſumta ſint alimenta qualitate peccantia (§. IX.) & nauſea, vomendique conatus quidem adſit, ſed in ſe irritus, tunc quorſum tendit natura, eo ducenda, &

ſtatim vomitorium ex pulvere rad. Ipecacuan. vel ♀ro emet. propinandum eſt. Sin vero cruditates profundius hæreant, vel potius in canali inteſtinorum ſubſiſtant, ibique tormina efficiant, alvo tamen non reſpondente, blandum purgans ex foliis ſennæ, cum cremore ♀ri, vel ex rhabarbaro adhibitum, faciet officium.

§. XXVI.

Vires conſervantur per omnia, quibus partes acres & deſtructivæ, in M. S. hærentes, eliminantur, partes temperantes vero reſtituuntur. (§. XX. XXI. XXII. XXIII. XXIV.) Magis tamen reſtaurantur illæ per confortantia & analeptica temperatiora. Ad confortantia temperatiora pertinent potiunculæ confortantes, die Stärcktränckleín, ex ▽ fl. t. borrag. bugloſſ. ceras. nigr. rub. id. Herc. Saxon. frig. tinct. fl. 4. cordial. confect. de hyacinth. pulvere bezoard. min. Wed. ſpec. de gemm. frig. ſpecif. cephal. Mich. & ſyrup. acetoſit. citr. ac fl. tunicæ compoſitæ. Ex analepticis temperatioribus præcipue eſt gelat. C. C. vel ebor. quæ partes ſanguinis activiores involvendo, calorem & acrimoniam temperando, ſimulque nutriendo, utilitatem inſignem adfert.

§. XXVII.

Ex ſymptomatibus urgentibus eſt primitus tusſis & coryza. His affectibus catarrhalibus diaphoreticis & bezoardicis quidem ſatisfit, illis tamen magis appropriata addenda ſunt, nempe ob tusſim elixir. pector. Wed. ob coryzam eſſent. lignor. diſpenſ. Brandenb. & eſſent. maſtich. E. g. poſſet ℳ℞a parari ex eſſent. alexiph. Stahlii elix. pector. Wed. eſſent. maſtich. ana ℥j & de ejusmodi ℳ℞a pro doſi gtt. xxx. poſſent propinari. ℳ℞æ interponi poſſet pulvis ex chel. cancr. ppt. mandib. luc. piſc. ♁ diaphoret. ſpec. diaireos ſimpl. ana ʒß. ſem. aniſ. foenic. ♁. ℈ij. ſuccin. alb. ppt. ana ℈ß. compoſitus, de quo pro doſi ℈j. in decocto herb. Theæ, vel ▽ fl. t. chærefol. bis de die aſſumi poteſt.

§. XXVIII.

§. XXVIII.

Sin vero calor fiat intensus, capitis & dorsi dolores urgeant, respiratio fiat sublimis, ob nimiam tunc temporis M. S. rarefactionem, acida bezoardicis liquidis, & salia media pulveribus addi debent, quæ vero omnia, dum hic morbus adhuc catarrhalis affectus faciem præ se fert, omittenda sunt. Indicantibus vero sufficientibus præsentibus, bezoardicis liquidis in subtripla proportione jungi debet MRa S. it. tinctura fl. bellid. Pulveribus vero bezoardicis in subtripla, vel subquadrupla proportione, addenda sunt salia media supra laudata. Possunt etiam duo ⊖ia media v. g. ♀r. ⊕lat. Tachen. & ⊕tr. depuratiss. conjunctim recipi & in subquadrupla proportione pulveribus bezoardicis addi.

§. XXIX.

Quod attinet ad externa, cum hæc febris sit exanthematica maligna, (§. II. III.) cane & angue pejus vitanda sunt, quæ vel minimam repellendi suspicionem movere valent. Sic in doloribus capitis nunquam concedenda sunt epithemata frontalia humida vel frigida. Siccum epithema ex nucleis persicor. conquassatis, sem. papav. alb. mica panis, fl. rosar. rubr. & bacc. junip. applicatum utilitatem præbere potest. Ad dolores dorsi compescendos, quidam dorsum dolens oleo scorpionum illini suadent, hoc vero, cum poros cutis opplere & diaphoresin, in hac tamen febri maxime promovendam, impediat, omittendum est.

§. XXX.

Deliriis & motibus convulsivis accedentibus, vesicatoria mature possunt applicari ad humeros, immo & femora simul aliquando, si nempe horum indicatio constans maneat, ut serum ichorescens, & genus nervosum irritans, spirituumque motum inordinatum efficiens, a M. S. separetur & evacuetur. Ut etiam acrimonia magis compescatur, potiunculæ supra commendatæ sedulo propinandæ sunt, iis

addito ſpecifico cephalico Michaelis, vel pulvere epileptico Marchionum, & ſyrupo papaveris albi.

§. XXXI.

Si ob exanthemata non rite erumpentia, vel retrocedentia, anxietates urgeant, Liq. C. C. ſuccinat. ſæpe mirandum juvamen præſtat, ſed ſimul atque eruptio ſuccedit, ne exagitatio M. S. fiat nimia, ſtatim a tali bezoardico volatili abſtinendum eſt, mediis vero & fixioribus interpoſitis eſt continuandum. Sæpe numero vero contingit, ut poſt eruptionem exanthematum, & his bene ſtantibus, nec retrocedentibus, anxietates adſint, & tunc inſignis uſus eſt oleum bezoardicum B. Wedel. de die & nocte bis adhibitum. Dantur pro doſi gtt. iij.

§. XXXII.

Si parotides adſint, tunc non ſolum diaphoreticis & bezoardicis inſiſtendum eſt, ſed etiam mixturis & pulveribus magis appropriata addi debent. Cum enim humor viſcidus acris ad glandulas illas decubitum fecerit, ſtaſis illa ut expediatur, adhiberi debent, quæ viſcidum potenter incidunt & reſolvunt, quare mixturis bezoardicis in ſubtripla proportione addenda eſt eſſentia pimpinellæ albæ, pulveribus lapis prunellæ in ſubquadrupla proportione jungi poteſt. Externe vero tumores linteis, ſuffimigio ex ſuccino, vel gummi animæ, facto, infectis, circumvolvendi ſunt. Sin vero dicti tumores his præſidiis reſolvi renuant, imo duriores evadant, cataplasma ex cepis, ſub cineribus coctis, theriac. Androm. pulvere ſcordii, cicutariæ, ℴ℘ ſcorpionum, adplicatum, magni erit uſus. Huius applicationi ſi ſuppuratio reſpondeat, abſceſſus apertio mediante lancetta præſtanda eſt. Educto pure, conſolidatio per emplaſtrum ſticticum Crollii, vel opodeldoch Paracelſi poteſt obtineri.

§. XXXIII.

Diæta omnibus causis mediatis remotioribus, de quibus supra (§. IIX. IX. X. XI. XII. XIII.) diximus, contraria institui debet. Ergo aer sit temperate calidus; sin vero sit particulis uliginosis, putridis, repletus, mediantibus suffimigiis, ex ligno & baccis juniperi, rasura succini, gummi animæ, olibano, tacamahaca corrigendus est. Ex alimentis optima sunt juscula avenacea. Prodest etiam brodium carnis bubulæ, vel vitulinæ, cum rad. scorzon. addita acetositate citri, decoctum. Potus sit defecatus, temperatus, nec nimis calidus, nec ultra modum frigidus. Loco potus ordinarii cum multo juvamine assumitur decoctum hordei cum C. C. & scorzon. Ratione motus & quietis, observandum est, ut mature decumbant ægri, ne vires nimis consumant, sed transpirationem æquabilem promoveant. Somnus si deficiat, per potiones & emulsiones, interposito cauto opiatorum cum bezoardicis & humectantibus mixtorum usu, promovendus est. Ratione excretorum & retentorum, transpiratio insensibilis omni opera & auxilio juvanda est. Alvus si non sponte succedat, ejus excretio per clysteris blandi & temperatioris adplicationem lubricanda est. Omnia etiam animi pathemata graviora, ut ira, excandescentia, motus, terror, vitanda sunt.

§. XXXIV.

Et ita paucis indicavimus, quænam ex fonte pharmacevtico, chirurgico, & diætetico, præsidia sint, quibus hæc febris curari potest. Quod est ad præservationem, grassante hoc morbo in quadam regione, non solum conversatio cum jam infectis, quantum fieri potest, vitanda est, sed etiam tempore matutino in decocto herb. theæ MRa alexipharmaca e. g. ex essent. alexipharm. Stahlii, ess theriac. bals. & essent. succin. ana ℥j. assumenda est a gtt. XXX. ad XXXVI. & circa consuetum somni tempus, in potu ordinario, pulveris cujusdam bezordici, e. g. Pulveris e lap. 69. corall. alb.

alb. ppt. ♁ii diaphoret. C. C. philosoph. pulveris rad. contrayervæ ana ʒß. pulveris spinar. viperar. Italic. succin. alb. ppt. ana ℈j. extr. scord. scorzon. ana ℈ß. ♁ nat. Hungar. ppt. ⊕tri depurat. ana gr. XV. compositi, ℈j. assumi debet. Plethoricis V. S. suadenda est, & iis, qui in primis viis cruditates habent, pro re nata, vel vomitorium, vel purgans est propinandum; postmodum supra laudata alexipharmaca & bezoardica danda sunt. Medici vero officium & religio cum sedulam ægrorum observationem & visitationem requirant, ille, tempore visitationis, masticet rad. angelic. zedoar. vel cubebas, vel myrrham, & salivam, tempore visitationis, affluentem exspuat. Si pulsum tetigerit, manus abluat aqua tepida. Quod attinet ad interius assumenda, hæc eadem sunt, quæ supra commendavimus.

SOLI DEO GLORIA.

Corrigenda.

Pag. 4. §. I. lin. 20. pro redditur leg. *redditus*. Pag. 6. §. IV. lin. 9. pro salinæ, sulphureæ, leg. *salino - sulphureæ*. Pag. 6. §. V. lin. 2. pro pathalog. leg. *patholog.* Pag. 7. §. VII. lin. 5. pro illa leg. *ab illa*. lin. 13. pro seorsæ leg. serosæ. Pag. 8. lin. 21. pro epidemica lege *epidemia*. Pag. 10. §. XI. lin. 5. pro V. leg. *VI.* Pag. 11. §. XIV. lin. 11. pro epidemiæ leg. *epidemicæ*. lin. 14. pro diæræ leg. *diætæ*. Pag. 13. §. XVI. pro cholodoctum leg. *Cholidochum*. §. XVII. lin. 2. & 3. leg. *paragrapho*. Pag 14. §. XVII. lin. 6. pro intermittentis leg. *febris intermittentis*. Pag. 19. § XXIII. lin. 3. pro aquea sulphurea leg. *aqueo - sulphurea*. Pro sem. 5. frig. leg. *sem. 4. frig.*